

Verdensfrimærket

Af Erik Jensen

01. Aug. 2007

For 125 år siden så en ny dansk frimærketype dagens lys: Våbentypen.

Den blev indført efter en opfordring fra Verdenspost-foreningen til medlemslandene om at ensarte far-verne på frimærkerne til de mest udbredte portosat-ser for at lette portokontrollen. Blåt til laveste brevporto, rødt til postkort og grønt til laveste tryksags-porto lød parolen.

Verdenspostforeningens farveprøve fra 1879.

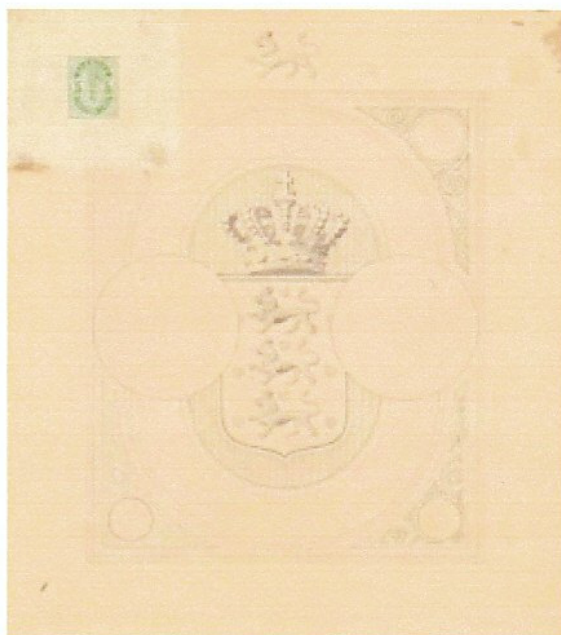

Forud for udgivelsen af Våbentypen eksperimenterede man med et design meget lig den islandske frimærketype fra 1873 (som også blev trykt i Danmark). Philip Christian Batz var ophavsmand, og typen blev fra 1901 anvendt til frimærkepåtryk på postens forudfrankerede konvolutter.

Internationale enhedstakster

Postvæsenene havde på internationale møder gennem mange år diskuteret en løsning på de ikke særligt hensigtsmæssige forhold. Man var efterhånden nået frem til, at der også burde indføres en slags „international enhedsporto" med en ensartet og lav porto for alle breve efter engelsk forbillede - et system som Danmark også gik over til med indførelsen af frimærket i 1851. Der var også bred enighed om, at transitporto var belastende og hindrede opsving i postmængderne.

Den 9. oktober 1874 indgik Danmark sammen med 21 andre lande i Bern i Schweiz en aftale om indførelse af ensartede takster for de almindeligste forsendelsesarter og afskaffelse af transitporto. Hermed var dannelsen af Verdenspostforeningen, Union Postal Universielle, en kendsgerning. Taksterne blev fastsat til faste, lave beløb for forsendelser til udlandet, som i Danmark blev omregnet til 20 øre for et brev, 10 øre for et postkort og 5 øre for en tryksag.

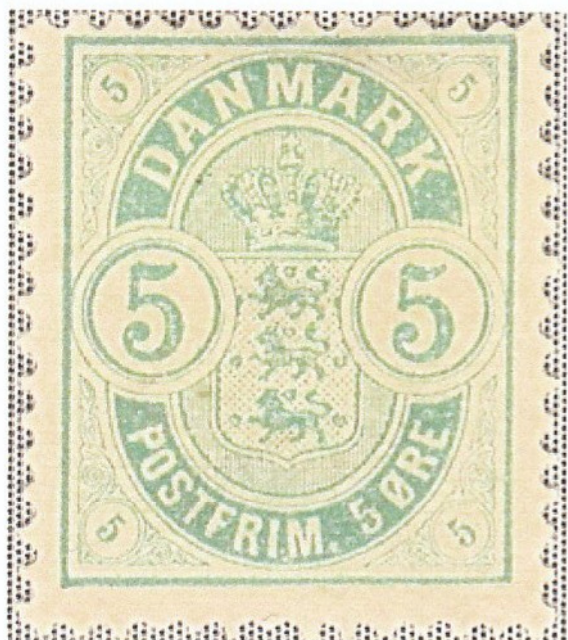
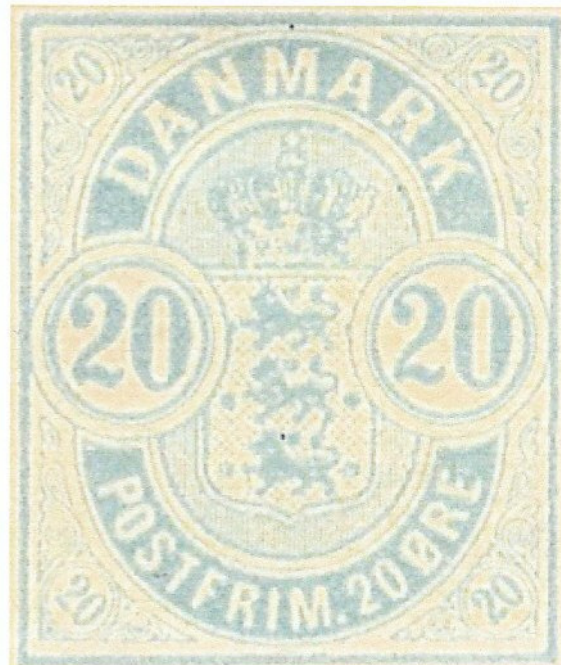
Nilaus Fristrups originaltegning til Våbentypen er forsynet med aftryk af den færdige gravure med de hjørneornamenter, som posten bestemte sig for.

På den tid anvendte man i Danmark frimærker i den såkaldte tofarvede type, men der eksisterede ingen i de tre internationalt nødvendige værdier. De måtte derfor fremstilles. Et tofarvet (gråt og rødt) 20 øres frimærke udkom i

september 1875, og et tofarvet (rødt og blå) 5 øres frimærke i december 1878. Et tofarvet 10 øres frimærke var der ikke brug for, fordi det på den tid kun var postvæsenets egne postkort, der måtte benyttes, og posten havde allerede den 1. juli 1875 udgivet et kort med et påtrykt 10 øres frimærke i grøn farve.

Blå, rød og grøn

På Verdenspostforeningens 2. kongres i 1878 vedtog medlemslandene at indføre ensartede farver til frimærkerne i de nævnte portosatser. Breve skulle forsynes med blå frimærker, postkort med røde og tryksager med grønne. Herved kunne postpersonalet i modtagerlandene lettere kontrollere frankeringens rigtighed i stedet for at skulle omregne de mange forskellige valutaer, som frimærker fra alverdens lande blev udstedt i.

Våbentypen med små hjørnetal, udgave 1882.

Året efter lod Verdenspostforeningen trykke farveprøver, som blev fordelt til medlemslandenes postadministrationer sammen med den nye verdenspostkonvention, som var det grundlag, foreningens virksomhed var baseret på. Konventionerne kunne først trykkes og fordeles, når de enkelte medlemslandes regeringer havde ratificeret de vedtagne bestemmelser, så de „haltede“ altid lidt bagefter.

Da det danske postvæsen i forvejen benyttede tofarvede frimærker, som delvist var i de nu vedtagne farver; 4 øre blå (og grå), 8 øre rød (og grå) samt 25 øre grøn (og grå), indså postens ledelse, at det ville blive nødvendigt at udgive en helt ny frimærketype til fortrinsvis internationalt brug.

Opgaven med at tegne den nye type blev givet til kunstmaleren Nilas Fristrup (1836-1909), som afleverede en arbejdstegning med tre forskellige ornamentter i hjørnerne. Et af ornamentterne blev udvalgt, og gravør L. Lauter formindskede tegningen til frimærkestørrelse ved hjælp af en pantograf.

Herefter blev der fremstillet galvanoer (en slags klicheer) til trykforme af hele ark à 100 stk. af hver af værdierne 20 øre og 5 øre. Herefter gik trykningen i gang, og frimærkerne i den nye type kunne fordeles til posthusene i juni 1882 og tages i brug.

Det centrale i frimærkets motiv var det kronede våbenskjold med de tre løver og ni hjerter fra det danske rigsvåben. Frimærkerne i denne udgave er derfor blevet kendt under navnet „Våbentypen“.

Små og store hjørnetal

Af en eller anden i dag ukendt årsag opstod der utilfredshed med Lauters gravering, og posten anmodede på et tidspunkt i 1883 den tyskfødte gravør Philip Christian Batz (1820-1895) om at udarbejde en ny gravure til 20 øres frimærket. Efter denne gravure blev der fremstillet moderstempler til værdien 5 øre og begge samt værdien 10 øre blev udsendt i 1884-1885. Senere, i 1901-1902, udsendte posten også værdierne 1 øre (gul), 15 øre (lilla) og 24 øre (brun) i Våbentypen.

For gravør Batz gik opgaven ud på at gøre det gamle og det nye mærkebillede ens, men det lykkedes ikke helt. Frimærkesamlere

opdagede hurtigt, at der var forskel på størrelsen af værdicifrene i de fire hjørner, og da Lauters udgave har de mindste cifre, siges den at have „små hjørnetal" i modsætning til Batz' „store hjørnetal". *Våbentypen med store hjørnetal, udgave 1884.*

For almindeligt dødelige kan det være lidt svært at kende forskel på de to udgaver, så der er også andre kendetegn at holde sig til. De er beskrevet i frimærkekatalogerne.

Dansk Vestindisk frimærke fra 1903 i Våbentypen.

Tropeudgaven

Til brug på De dansk-vestindiske Øer, som blev medlem af Verdenspostforeningen i 1877, efterkom man også opfordringen om ensartede farver og indførte frimærker i Våbentypen. Man var imidlertid lidt sent ude, for de to første værdier, 1 cent grøn og 5 cents blå, blev først udgivet i 1900, og i 1903 ud-kom de to sidste værdier i typen, 2 cents rød og 8 cents brun.

Da der skulle et andet landenavn og andre værdi-angivelser til, måtte den vestindiske udgave af Våbentypen tegnes om. Dette arbejde blev udført af Johan Chr. Danielsen (1840-1914), som også stod for graveringen af de nødvendige stempler.

Set i bakspejlet kan det altså konstateres, at Vå-bentypen har ikke mindre end to tegnere og tre gravører som ophavsmænd.

Udstillingen kan ses i Frimærkekabinettet til 31. maj 2008.